

Bokodi-Oláh Gergely
Nemzetőrség – 1956
doktori (PhD) értekezés tézisei

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola – Dr. Fröhlich Ida DSc.
Hadtörténeti Műhely – Dr. Horváth Miklós DSc.
Témavezető: Dr. Horváth Miklós DSc. műhelyvezető
Budapest, 2014.

1. A kutatás előzményei, problémafelvetés

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulóján, 2006 őszén kerültem először kapcsolatba a nemzetőrséggel. Egyetemi tanárom, későbbi témavezetóm, Horváth Miklós ajánlott be egy munkára. A Honvédelmi Minisztérium keresett valakit Király Béla nyugállományú vezérezredes mellé. A feladat lényegében egy hiteles '56-os nemzetőr szervezet létrehozása és működtetése volt.

A Honvédelmi Minisztérium és a Hadtörténeti Intézet és Múzeum támogatásával évente két alkalommal ünnepélyes keretek között adtuk át a tevékenységüket dokumentummal igazolni tudó egykori nemzetőrök számára nemzetőrjelvényüket. Hat év alatt végül több mint háromszáz egykori nemzetőr vehette át nemzetőrjelvényét.

Az egyesület 2009 óta tudományszervező munkát is végez. Azóta minden év tavaszán konferenciát szerveztem a témában, melyek fővédnökségét minden évben a köztársasági elnök vállalta magára. Kitzűzött célunkat, hogy az országos kitekintéssel bíró történészek mellett minden megyéből legalább egy szakértőt – történészt, levéltárost – is megszólaltassuk, öt év alatt teljesítettük. Az előadások anyagából évről évre konferencia-kiadványt szerkesztettem.

A fenti tevékenységek mellett az egyesület tagsága körében gyűjtőmunkát folytattunk. Felkértük őket, írják meg visszaemlékezéseiket, amit sokan meg is tettek közülük. Ezek a

szubjektív kordokumentumok jelenleg kéziratos formában állnak rendelkezésre az egyesület irattárában.

Munkám során arra keresek választ, milyen szerepet játszottak a nemzetőrök az '56-os forradalom és szabadságharcban. Betöltötték-e funkciójukat, biztosították-e a közrendet? Megállták-e a helyüket a rendfenntartásban egy olyan szituációban, ami a társadalmi rend gyökeres megváltoztatására irányult? Mi volt Király Béla szerepe ebben a helyzetben, milyen pozíciót foglalt el a rendszeren belül? Mennyiben azonosíthatók a nemzetőrök a szabadságharcosokkal, hol vannak átfedések, érdemi-e a különbség e tekintetben Budapest és a vidék között?

2. A követett módszertan, a dolgozat felépítése

Doktori értekezésemben a témában már megjelent, az alapkutatásokat magukban foglaló tudományos munkák összevetése, valamint a konferencia-sorozaton elhangzott előadások, az azokból született tanulmányok révén összegzem az 1956-os nemzetőrségről fellelhető információkat. Ezeket saját kutatásaimmal, valamint a nemzetőrök által írt, még publikálatlan visszaemlékezésekkel egészítem ki. A fentiek összegzése, és a belőlük levont következtetések révén törekszem a nemzetőrség általános, mindenre kiterjedő bemutatására. Munkámat alapnak szánom a további, részletekbe menő kutatásokhoz.

Forráskritikát elsősorban az elsődleges források, vagyis a korabeli, vagy néhány évvel később keletkezett dokumentumok esetében alkalmazok. Jelzem ugyanakkor azt is, ha valamely szakirodalom bizonyos megállapításaival nem értek egyet. Egyes forrásokból vett idézetek esetében az olvasóra bízom annak mérlegelését, mennyi a valóságtartalma a leírtaknak. Teszem ezt azért, mert ezeket az idézeteket a korabeli állásfoglalás, hozzáállás példáinak tekintem, amelyek segítségével az olvasó könnyebben belehelyezkedhet a szituációba, átérezheti miként gondolkodtak a nemzetőrökről, forradalmárokról a hivatalos szervek.

Munkámat az '56-os szervezet elődje, az 1848-49-es forradalom és szabadságharc nemzetőrsége bemutatásával kezdem, rámutatva a hasonlóságokra, különbségekre. Ezt követően rövid historiográfiai áttekintés következik, majd a fővárosi eseményeket, azon belül elsősorban a nemzetőrség megalakítása előtti, ebbe az irányba mutató, vagy hasonló céllal megvalósult kísérleteket mutatom be. Mivel ezeket több szakirodalom is részletesen tárgyalta már, a dolgozat gerincét a következő rész, a vidéki nemzetőrségek bemutatása – megyei bontásban – alkotja. A megyénként részletesen bemutatott szervezeti fejlődést követően összegzem a közös vonásokat, majd ismét a budapesti történéseket, azon belül is a nemzetőrség központi irányító szerve megalakításának részleteit veszem sorra. Az ide vezető út és az ebből következő szervezési feladatok szintén hangsúlyosan jelennek meg az értekezésben. Dolgozatomat a konklúziók levonása és az összegzés után a

bibliográfián és rövidítésjegyzéken kívül személy- és helynévmutatóval zárom.

3. Új eredmények

Ma már ismert tény, de a forradalom első napjaiban nem lehetett előre tudni, hogy a társadalmi önszerveződés országosan működőképes módon képes átvenni a közigazgatást. A nemzeti bizottságok rendszere páratlan módon mégis néhány nap alatt, központi irányító elv nélkül is megvalósult. Ugyanígy nem lehetett előre tudni, hogy a karhatalom kinek az oldalán áll. A rendőrségnél és a katonaságnál ez elsősorban személyi kérdésen múlt, de mivel egyik oldal sem bízhatott maradéktalanul sem az államvédelem kiválásával széthulló rendőrségben, sem a központ bénultságában magára hagyott katonai parancsnokok személyes állásfoglalásában, ezért először a pártszervek, majd a forradalmi/nemzeti bizottságok is megszervezték saját fegyveres erejüket. A párt elsősorban a munkásokra és a pártfunkcionáriusokra építhetett, akik közül előbbiek többsége (előre nem látható módon) inkább a forradalom mellé állt, utóbbiak pedig az országos tiltakozó hullám eredményeként előbb-utóbb otthonukba húzódtak, védelmet kértek, vagy egyenesen elmenekültek. A forradalmi/nemzeti bizottságok saját példájukat alapul véve az önszerveződő civil karhatalmat, amit a legtöbb helyen nemzetőrségnek neveztek el, támogatták. Sok esetben felállításuk idejére már vezető, ellenőrző szerepet töltöttek be a rendőri és katonai egységekkel közös járőrökön belül, amihez

hozzájárult, hogy október végére a katonai alakulatoknál is átvették az irányítást a forradalmi katonatanácsok.

A nemzetőrség jelentős szerepet játszott az 1956-os forradalom és szabadságharc konszolidációjában, abban, hogy a béklyóitól szabaduló társadalom a lehetőségekhez képest legbékésebb mederben tudta tartani az eseményeket.

A nemzetőrség országos szintű szervezése, annak kormány általi jóváhagyása Király Béla tapasztalatának, leleményességének köszönhető, személyétől el nem választható.

A nemzetőrségek kizárólag karhatalmi, rendvédelmi funkcióval bírtak, senki nem várta el tőlük a szovjetekkel szembeni fegyveres ellenállást, arra nem is voltak alkalmasak.

A nemzetőrség vidéken tökéletesen betöltötte feladatát: gátat vetett a megalakulása előtt sok helyen elszabaduló indulatoknak, megakadályozta az atrocitásokat, minden településen ahol létrehozták, biztosította a rendet.

A nemzetőrség Budapesten tökéletesen betöltötte feladatát: elérte, hogy a fegyveres szabadságharcosok letegyék a fegyvert vagy a nemzetőrség részeként „besoroljanak” a kormány mögé, ezzel a fővárosban is biztosította a rendet.

A nemzetőrség mindezek alapján a forradalom és szabadságharc egyik legfontosabb vívmánya, intézménye. Nem katonai, hanem politikai és rendfenntartó értelemben.

A fentiekből körvonalazódik az 1956-os forradalom és szabadságharc – a kádári szándék nyomán – sokáig tévesen értelmezett fejlődési íve: nem a nagypolitika, hanem a társadalom befolyásolta az eseményeket. Bár Kádárék Nagy Imre és a többi vezető „eltévelyedésének” próbálta beállítani a történeteket, majd a rendszerváltást követően a történeti irodalom jó része és a nagypolitika is ennek a cáfolatára helyezte a hangsúly, a nemzetőrségek megalakulásából is világosan látszik, hogy vidéken az önszerveződés, Budapesten pedig a forradalmárok által kikényszerített változások voltak az események motorjai. Kádárék számára ez persze nem volt beismerhető, hiszen akkor kiderült volna, hogy a társadalom akarta a változásokat, nem néhány vezető, ugyanakkor ideje, hogy a Times korabeli címlapján már akkor helyesen közölt „átlagpolgár” elfoglalja az őt megillető helyét a történeti értelmezésekben és a társadalmi tudatban egyaránt.

4. Publikációs tevékenység

ÖNÁLLÓ KÖTETEK

- BOKODI-OLÁH Gergely: *Egy vezérkari főnök, két év alatt négy bíróság előtt. Szombathelyi Ferenc vezérezredes elleni perek 1944-1946.* Budapest, 2009² ISBN 978-963-06-7168-2

- BOKODI-OLÁH Gergely: *Megelevenedő történelem. Történelmi műsorok a Magyar Televízióban 1957-1990*. Budapest, 2009. ISBN 978-963-06-8429-3
- BOKODI-OLÁH Gergely: *Fonyód, 1956*. Fonyód (Fonyód Város Önkormányzata) 2011. ISBN 978-963-08-2511-5

KIADVÁNYSZERKESZTŐI MUNKÁK

- BOKODI-OLÁH Gergely (szerk.): „*A néppel tűzön-vízen át!*” *Nemzetőrjelvény – Tudományos konferencia a nemzetőrsegről, 2009*. Budapest (1956 NHT) 2009. ISBN 978-963-06-8637-2
- BOKODI-OLÁH Gergely (szerk.): „*A néppel tűzön-vízen át!*” *Nemzetőrjelvény – Tudományos konferencia a nemzetőrsegről, 2010*. Budapest (1956 NHT) 2010. ISBN 978-963-08-0671-8
- BOKODI-OLÁH Gergely (szerk.): „*A néppel tűzön-vízen át!*” *Nemzetőrjelvény – Tudományos konferencia a nemzetőrsegről, 2011*. Budapest (1956 NHT) 2011. ISBN 978-963-08-2910-6
- BOKODI-OLÁH Gergely (szerk.): „*A néppel tűzön-vízen át!*” *Nemzetőrjelvény – Tudományos konferencia a nemzetőrsegről, 2012*. Budapest (1956 NHT) 2012. ISBN 978-963-08-5247-0
- BOKODI-OLÁH Gergely (szerk.): „*A néppel tűzön-vízen át!*” *Nemzetőrjelvény – Tudományos konferencia a nemzetőrsegről, 2013*. Budapest (1956 NHT) 2014. ISBN 978-963-89929-0-1

EGYÉB PUBLIKÁCIÓK

- OLÁH Gergely: Észrevételek Dombrády Lóránd: Szombathelyi Ferenc a Népbíróság előtt című könyvéről. *Hadtörténelmi*

Közlemények 121. évfolyam (2008. március) 1. szám. 96-99. o.
ISSN: 0017-6540

- BOKODI-OLÁH Gergely (szerk.): Győzött a forradalom – Király Béla gondolatai 1956-ról. *Múlt-kor történelmi portál* 2009. július 24. http://www.mult-kor.hu/20090724_gyozott_a_forradalom__kiraly_bela_gondolata_i_1956rol